YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№11

ISSN: 2992-8982

https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/

2025

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 523 sahifa.
2025-yil, noyabr

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:
Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:
Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow))
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:
Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

YASHIL TRANSPORT SIYOSATINING BARQAROR RIVOJLANISH VA TARMOQLARARO INTEGRATSIYADAGI O'RNI 21
Rahmonov Rasul Ne'matovich

BANK AKTIVLARI VA PASSIVLARINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH 34
Safarov Sanjar Ravshan o'g'li

O'ZBEKISTONNING INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISH STRATEGIYALARI 38
Madraximova Irodaxon Sherzodbek qizi

HUDUDIY XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA MENEJMENT SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING RAQAMLI TRANSFORMATSIYA MODELI 43
Maxmudova Nozimaxon Baxriddinxonovna

DAVLATNING BUDJET SIYOSATINI TAKOMILLASHTIRISHNING DOLZARB MASALALARI 50
A.A. Ismailov

DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGINING MEXANIZMINI SAMARALI TASHKILLASHTIRISHDA MOLIYAVIY MANBALARNI SHAKLLANTIRISHNI YO'NALISHLARI 56
Mansurov Mansur Alisherovich

ANTIKRIZISLI BOSHQARUV TIZIMLARIDA RANGLI SIGNAL MEXANIZMLARINING FUNKSIYALARI 61
Aliqulov Aziz Haydarjonovich

XODIMLARNI MOTIVATSIYALASHNING XALQARO MODELLARINI O'ZBEKISTON KORXONALARIDA QO'LLASH IMKONIYATLARI 66
Yormamatov Qodirjon Juraqulovich

RAQAMLI IQTISODIYOT OMILLARI VA ULARNING QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARINING SAMARADORLIGIGA TA'SIRI 71
Yaxshiyev Shahzod Sherali o'g'li

OLIY TA'LIM MUASSASALARI VA MEHNAT BOZORI INTEGRATSIYASI BO'YICHA XORIJ TAJRIBALARI 78
Haqqulov Fazliddin Faxriddinovich

YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISHDA RIVOJLANGAN VA RIVOJLANAYOTGAN DAVLATLAR TAJRIBASI 84
Aripov Abdulaziz Sakijonovich

YASHIL ENERGETIKA RIVOJLANISHINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI EKONOMETRIK BAHOLASH 89
Bobokulova Muhabbat Mahammadiyeva

ELEKTRON TO'LOVLAR VA POS TIZIMLARI — KICHIK BIZNESDA SAMARASI VA XAVFLARI 93
To'lqinov Dilshodxo'ja Olim o'g'li

MINTAQADA RAQAMLI IQTISODIYOTNI BARQAROR RIVOJLANTIRISHNING ISTIQBOLLI YO'NALISHLARI 98
Yusubov In'omjon Ikram o'g'li

SOLIQ SIYOSATINI RAQAMLI BOSHQARISH ORQALI BUDJET DAROMADLARINI BARQARORLASHTIRISH STRATEGIYASI 103
Xodjimatov Xamidullo Mamirjonovich

OZIQ-OVQAT TOVARLARI B2B BOZORINI RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH 108
Hayitboyeva Ullijon Bobonazar qizi

FARMASEVTIKA SANOATIDA INVESTITSION FAOLIYAT SAMARADORLIGINI BAHOLASH 113
Yaqubov Timurbek G'anibekovich

SHAXSNI OVOZI ASOSIDA IDENTIFIKATSIYALASH VA AUTENTIFIKATSIYALASH ALGORITMLARI 123
Ozoda Sabirova Shermaxamatovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

YASHIL IQTISODIYOT — BARQAROR RIVOJLANISH GENERATORI 129
Berdibekova Dilfuza Xoldorbekovna

CHET EL MEHMONXONA TARMOQLARINING BRENDING STRATEGIYALARINI O'RGANISH 133
Ergashev Oybek Mamarasul o'g'li

MILLIY IQTISODIYOTDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK SOHASINING MOLIYAVIY SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING USLUBIY JIHATLARINI TAKOMILLASHTIRISH 144
Arzikulov Otabek Ali o'g'li

TRANSPORT TIZIMI SOHASI KORXONALARINININING INNOVATSION SALOHIYATINI BAHOLASH YO'NALISHLARI 152
Ismailov Akmal Maxsudovich, Abilqosimova Shaxlo Sodiq qizi

MEHMONXONALAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA XODIMLARNING O'RNI VA AHAMIYATI 158
Abduxamidov Sarvar Adxamovich, Normurodov Tal'at Normurod o'g'li

KORXONALARDA HR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI 163
Aminova Shaxnoza Aziz qizi

JAHON IQTISODIYOTIDA OZIQ-OVQAT XAFSIZLIK RO'LI 168
Abdusamatov Barkamol Rustamjon o'g'li

ТУРИСТИЧЕСКИЕ РЕСУРСЫ КАРАКАЛПАКСТАНА И СУЩЕСТВУЮЩАЯ ИНФРАСТРУКТУРА 174
Хошимова Камилла Навфал қизи

DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK MEXANIZMLARI: REKREATSION TURIZM SOHASIDA QO'LLASH TAJRIBASI VA ISTIQBOLLARI 184
Najmitdinov G'ayratbek Sharifovich

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA VIRTUAL TA'LIM PLATFORMALARI: TEXNIK VA PEDAGOGIK TALABLAR, TIZIMLI TAHLIL VA IQTISODIY JIHATLAR 189
Turayeva Adiba Ikramovna

ICHKI AUDIT TIZIMI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI 193
Nuridinova Barchinoy Xusniddin qizi

MINTAQA IQTISODIYOTIDA SUV RESURSLARIDAN FOYDALANISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI 199
Xaitbaev Jasurbek Otaxanovich

MINTAQANING EKSPORT SALOHIYATINI OSHIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMI 204
Raimboyeva Mashhura Davronbek qizi

SURXONDARYO VILOYATIDA RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA XODIMLARNI BOSHQARISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH 210
Jobborov Anvar Egamberdiyevich

ISLOMIY MOLIYALASHTIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA SUN'IY INTELLEKTNING DOLZARBLIGI 217
Nazarov Nodirjon Namoz o'g'li

JISMONIY SHAXSLARNING MOL-MULKINI SOLIQQA TORTISH MASALALARI 222
Mamadjanov Shuxrat Jalolidinovich

ENTREPRENEURSHIP AND BUSINESS MANAGEMENT IN UZBEKISTAN 225
Abdukhalikova Komila Abdukhalikovna

BANKLARDA BARQARORLIKNI TA'MINLASH UCHUN RAQAMLI YECHIMLARNI TAKOMILLASHTIRISH 229
Saydamatova Muxlisabonu Rasuljon qizi

PAXTA-TO'QIMACHILIK SANOATINI MODERNIZATSIYA QILISH YO'NALISHLARI: TAHLIL VA TAKLIFLAR 233
Abdullayev Hamidulla Abdug'ani o'g'li

WAYS TO IMPROVE THE EFFICIENCY OF STATE FINANCIAL REGULATION MECHANISMS IN ENSURING THE CAPITALIZATION OF INSURANCE ORGANIZATIONS 238
Abdullaev Erkinjon Azamovich

YASHIL IQTISODIYOTNI SHAKLLANTIRISHDA YASHIL MOLIYALASHTIRISHNING NAZARIY JIHATLARI 245
Xalikov S. X.

QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI BOZORIDA KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH 245
Xudayberganov Jasur Baxodirovich

WAYS TO IMPROVE THE EFFICIENCY OF STATE FINANCIAL REGULATION MECHANISMS IN ENSURING THE CAPITALIZATION OF INSURANCE ORGANIZATIONS 251
Abdullaev Erkinjon Azamovich

NATIJAVIYLIKKA YO'NALTIRILGAN BYUDJETLASHTIRISH JARAYONINING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI VA UNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI........ 257
Allakuliyev Akmal Baltayevich

SURXONDARYO VILOYATIDA RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA XODIMLARNI BOSHQARISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH 261
Jobborov Anvar Egamberdiyevich

TO'QIMACHILIK KORXONALARIDA BOSHQARUV TIZIMINI RESURSLARNI OPTIMALLASHTIRISH ORQALI TAKOMILLASHTIRISH........ 268
Avulchayeva Feruza Jurakuziyevna

BANKLARDA BARQARORLIKNI TA'MINLASH UCHUN RAQAMLI YECHIMLARNI TAKOMILLASHTIRISH........ 272
Saydamatova Muxlisabonu Rasuljon qizi

ZAMONAVIY ISH JOYLARINI SHAKLLANTIRISHDA AYOLLARNING ROLI 276
Tulyaganova Aziza

ISLOMIY MOLIYALASHTIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA SUN'IY INTELLEKTNING DOLZARBLIGI........ 281
Nazarov Nodirjon Namoz o'g'li

TURIZM MARKETINGINING NAZARIY ASOSLARI, ZAMONAVIY YO'NALISHLARI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI........ 286
Xamidov Otabek Bakidjanovich

KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK SOHASINING IQTISODIY KO'RSATKICHLAR TIZIMINI STATISTIK BAHOLASHNING USLUBIY JIHATLARI 290
Arzikulov Otabek Ali o'g'li

ЭКОЛОГАМ ПОЧЕТ И УВАЖЕНИЕ 298
Максудова Шахиста

DEBITOR VA KREDITOR QARZDORLIKNING MOHIYATI VA ULARNING O'ZGARISH TENDENTSIYALARI 304
Jo'raev Farruxbek Muxiddin o'g'li

O'ZBEKISTONDA ISLOMIY MOLIYALASHTIRISH XIZMATLARI BOZORINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI........ 307
Inomjonov Islomjon Ilxomjon o'g'li

ENTREPRENEURSHIP AND BUSINESS MANAGEMENT IN UZBEKISTAN 311
Abdukhalikova Komila Abdukhalikovna

МОБИЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ........ 315
Хурамова Фарангиз Учкун кизи

ЦИФРОВИЗАЦИЯ НАЛОГОВ И АКЦИЗНАЯ РЕФОРМА УЗБЕКИСТАНА В ВТО 319
Дамир Рустамович Абдулов

BANK TIZIMIDAGI ISLOHOTLAR SHAROITIDA LIKVIDLILIK RISKINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI........ 324
Alimov Baxtiyor Murodovich

BANK AUDITINING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI 335
Narziyev Xayotjon Azamatovich

O'ZBEKISTON SUG'URTA SOHASIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH MASALALARI........ 343
Abdimuminova Saodat Taxirjonovna

TO'QIMACHILIK SANOAT MAXSULOTLARI EKSPORT FAOLIYATI TAHLILI VA BRENDDA LIDERLIK TUSHINCHALARI 352
Abdulazizova Xushnoza Nayabovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНО-ПРАВОВЫЕ МОДЕЛИ УПРАВЛЕНИЯ ОТХОДАМИ НА ОСНОВЕ ОПЫТА РАЗВИТЫХ СТРАН И ВОЗМОЖНОСТИ ИХ АДАПТАЦИИ В УСЛОВИЯХ УЗБЕКИСТАНА 357
Д. Мейлиева

O‘ZBEKISTON AUDITORLIK TIZIMIDA KASBDOSHLAR TOMONIDAN BAHOLASH (PEER REVIEW) TIZIMINI JORIY ETISH ISTIQBOLLARI 361
Parpiyev Jaxongir Ilxomjonovich

ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ И БОЛЬШИЕ ДАННЫЕ (BIG DATA) В УПРАВЛЕНЧЕСКИХ РЕШЕНИЯХ 366
Шарипов Бахтиёр Михлибаевич

O‘ZBEKISTONDA SUVGA BO‘LGAN TALABNI VAQTLI QATORLAR ORQALI TAHLIL QILISH 375
Sarvar Mamasoliyev

BOSHQARUV VA NAZORAT MAQSADLARIDA XARAJATLAR HISOBINI TASHKIL ETISH 383
Isomuxamedov Akbarjon Boxodir o‘g‘li

MINTAQALAR BARQAROR RIVOJLANISHINI TA’MINLASHNING ASOSIY YO‘NALISHLARI 389
Salomat NOROVA

O‘ZBEKISTON TURIZM BREND BOZORINING HOZIRGI HOLATI VA TENDENSIYALARI 394
Zufarov Akmal Gulamiddinovich

INNOVATSION IQTISODIYOTDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARI SAMARADORLIGINI OSHIRISH METODOLOGIYASI 404
Qodirov Baxodirjon Tursunovich

O‘ZBEKISTON SOLIQ TIZIMINI MODERNIZATSIYA QILISHDA YAGONA INTERAKTIV DAVLAT XIZMATLARI PORTALINING O‘RNI VA AHAMIYATI 408
Dehqonov G‘ayratjon Raximovich

OLIY TA’LIM MUASSASALARIDA INNOVATSION HAMDA TIJORATLASHTIRISH MASALALARI 414
Inoyatov Mardonbek Mo‘min o‘g‘li

OLIY IQTISODIY TA’LIM ORQALI EKO-INNOVATSIYALAR VA “YASHIL” INVESTITSIYALARNI RAG‘BATLANTIRISH MEXANIZMLARI: SIYOSIY VA INSTITUTSIONAL DOIRALAR 418
Xasanova Zarina Maxamadalievna

XODIMLAR MALAKASINI OSHIRISH — ZAMON TALABI 427
Narzullaev Oybek Narzullaevich

BUXGALTERIYA HISOBINI YURITISHDA JURNAL-ORDER SHAKLINING AHAMIYATI 433
Axmedjanov Abdufato

KENDALL VA SPEARMAN TARTIBIY KORRELYATSIYA KOEFFITSIYENTLARI ASOSIDA YASHIL IQTISODIYOT INDIKATORLARINING STATISTIK O‘ZARO TA’SIRINI MODELLASHTIRISH 437
Muradov Rustamjon Sobitxonovich

ИНТЕНСИВНЫЕ И ЭКСТЕНСИВНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ В РЕГУЛИРОВАНИИ СПРОСА 442
Аминджанова Румейса Батыровна, Камилова Наргиза Абдукахоровна

ИНКЛЮЗИВНЫЙ ПОДХОД В ТУРИЗМЕ: ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ И УЗБЕКСКАЯ ПРАКТИКА 445
Азимова Шахло Таировна

AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA MOLIYAVIY HISOBOTNING XAQARO STANDARTLARIGA O‘TISHNING HOLATI VA TAHLILI 450
Bayjanov Sarsengaliy Xalmuratovich

UZUM EKSPORT QILUVCHI KOMPANIYALARDA YASHIL O‘TISH JARAYONINI QO‘LLAB-QUVVATLASH UCHUN EKO-MARKETING VA AYLANMA IQTISODIYOT TAMOYILLARINI INTEGRATSIYALASH 454
Usmonova Diyora Mahmud qizi

UMUMTA’LIM MAKTABLARIDA XARAJATLAR SMETASI VA SHTATLAR JADVALINING TAHLILI: OPTIMALLASHTIRISH VA SAMARADORLIKNING YANGICHA USULLARI (NAMANGAN VILOYATI MISOLIDA) 461
Umarov Avzaljon Yodgorali o‘g‘li

INVESTITSIYALARNING KIRIB KELISHIGA TO‘SQINLIK QILUVCHI MUAMMOLARNI BARTARAF ETISH YO‘LLARI 467
Alimova Dilafro‘z Tohir qizi

FARMATSEVTIKA KORXONALARIDA MOLIYAVIY HISOBOT SHAKLLARINI TAKOMILLASHTIRISH VA INVESTORLAR UCHUN AXBOROT OCHIQLIGINI TA'MINLASH 470
Turdikulova Gulshad Nurmamatovna

ISHLAB CHIQARISH KORXONALARIDA MOLIYAVIY HISOBOTLARNING SHAFFOFLIGINI OSHIRISHDA MOLIYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARINING AHAMIYATI 477
Uztemirov Alisher Aktam o'g'li

INNOVATSION IQTISODIYOT SHAROITIDA SANOAT TARMOQLARI RAQOBATBARDOSHLIGINI TA'MINLASHGA YO'NALTIRILGAN BANDLIK TUZILMASINI OPTIMALLASHTIRISH 482
Tursunov Bekmuxammad Omonovich

XORIJ TAJRIBALARIDA SOLIQ BAZASINI ANIQLASH TARTIBI METODOLOGIYASINING MAVJUD METODLARI VA ULARNING XUSUSIYATLARI 489
Xalikchayeva Sadokat Ilxomjonovna

IQTISODIY XAVFSIZLIKNING KONSEPTUAL ASOSLARI VA UNING MAMLAKAT IQTISODIYOTIDAGI O'RNI 496
Ramatillaev M.R.

TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKLARINI SUG'URTALASH VA DIVERSIFIKATSIYA QILISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH 502
Eshboyev Shahobiddin Anorqul o'g'li

TIJORAT BANKLARI O'RTASIDAGI RAQOBATNI BAHOLASH VA KUCHAYTIRISHNING ZAMONAVIY METODOLOGIYASI: O'ZBEKISTON TAJRIBASI 506
Qulmetov Mansurbek Ro'zmatovich

XALQARO REYTING TASHKILOTLARINING OLIY TA'LIM MUASSASALARIGA TA'SIRI VA MAVJUD PLATFORMALAR 515
O'rozboyev Xayrulla Murodboy o'g'li

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

XALQARO REYTING TASHKILOTLARINING OLIY TA'LIM MUASSASALARIGA TA'SIRI VA MAVJUD PLATFORMALAR

O'rozboyev Xayrulla Murodboy o'g'li
Ilmiy jurnallar va xalqaro nashr bazalari bilan ishlash bo'limi boshlig'i.
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti.
Email: kh.urozboev@tsue.uz

Annotatsiya. Xalqaro reyting tashkilotlarining faoliyati bugungi kunda oliy ta'lim muassasalarining global maydondagi pozitsiyasi, taniqli ilmiy hamkorlik va ta'lim mahsuldorligi jihatidan muhim omilga aylangan. Ushbu maqolada oliy ta'lim muassasalariga (OTM) xalqaro reyting tizimlari orqali ta'sir ko'rsatuvchi asosiy platformalar va ularning metodologik yondashuvlari tahlil qilinadi. Maqolada, bir tomondan, Times Higher Education (THE) va Quacquarelli Symonds (QS) kabi reyting tashkilotlarining mezonlari, indikatorlari va ularning OTM faoliyatiga ko'rsatgan ta'siri o'rganiladi. Boshqa tomondan, reyting natijalari OTM strategik boshqaruvi, xalqaro hamkorlik, ilmiy nashrlar faoliyati hamda talabalar jalb etish jarayonlariga qanday rag'bat va cheklovlar kiritayotganligi tahlil qilinadi. Shu bilan birga, OTMlar reyting jadvalida yuqori o'rinlarni egallash maqsadida ilmiy tadqiqotlarni kuchaytirish, nufuzli jurnallarda maqolalar chop etish hamda iqtidorli professor-o'qituvchilarni jalb qilishga qaratilgan siyosatlarni yo'lga qo'ymoqda. Qonuniy, institutsional va tashkiliy jihatdan esa OTMlarning reytingga tayyorgarligi — axborot ochiqligi, xalqaro talabalar oqimi, ilmiy faoliyat samaradorligi kabi ko'rsatkichlar orqali namoyon bo'lmoqda. Maqolada, shuningdek, O'zbekiston oliy ta'lim muassasalari misolida reyting tizimlarida ishtirok etishning amaliy tajribasi, mavjud muammolar va istiqbollar ham tahlil qilinadi. Yakuniy xulosalarda OTMlar uchun reyting tizimlarining ijobiy jihatlaridan samarali foydalanish, xalqaro hamkorlikni kengaytirish, ilm-fan va ta'lim integratsiyasini chuqurlashtirish hamda reyting indikatorlariga mos institutsional o'zgarishlarni amalga oshirish bo'yicha strategik tavsiyalar ishlab chiqiladi. Ushbu tahlil oliy ta'lim sohasida faoliyat yuritayotgan rahbarlar, siyosatshunoslar va ta'limni rivojlantirish bo'yicha mutaxassislar uchun nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: Oliy ta'lim muassasalari, xalqaro reyting tashkilotlari, universitet reytinglari, Times Higher Education, Quacquarelli Symonds, reyting indikatorlari, ilmiy nashrlar, xalqaro hamkorlik, global universitet pozitsiyasi, O'zbekiston, institutsional boshqaruv.

Abstract. The activities of international ranking organizations have become a crucial factor in determining the global position, scientific collaboration, and educational performance of higher education institutions. This article analyzes the main platforms influencing universities through international ranking systems and their methodological approaches. On one hand, it examines the criteria and indicators used by organizations such as Times Higher Education (THE) and Quacquarelli Symonds (QS), as well as their impact on university operations. On the other hand, it explores how ranking results affect strategic management, international cooperation, research publishing, and student recruitment. The study highlights the strategies universities employ to rise in rankings — including enhancing research productivity, publishing in reputable journals, and attracting talented academics. Legally and institutionally, universities' preparedness for rankings is reflected through transparency, international student inflows, and research efficiency. The article also analyzes the experience of Uzbek universities in participating in ranking systems, identifying current challenges and future prospects. The conclusion provides strategic recommendations for effectively leveraging ranking advantages, expanding global cooperation, integrating science and education, and aligning institutional transformations with ranking indicators. The findings are valuable for university leaders, policymakers, and education development experts.

Key words: Higher education institutions, international ranking organizations, university rankings, Times Higher Education, Quacquarelli Symonds, ranking indicators, scientific publications, international cooperation, global university position, Uzbekistan, institutional governance.

Аннотация. Деятельность международных рейтинговых организаций сегодня играет ключевую роль в определении позиции высших учебных заведений на глобальной арене, в развитии научного сотрудничества и повышении эффективности образования. В статье анализируются основные платформы, влияющие на вузы через международные рейтинговые системы, а также их методологические подходы. С одной стороны, рассматриваются критерии и индикаторы организаций Times Higher Education (THE) и Quacquarelli Symonds (QS), а также их влияние на деятельность университетов. С другой стороны, исследуется, каким образом результаты рейтингов отражаются на стратегическом управлении вузами, международном сотрудничестве, публикационной активности и процессе привлечения студентов. Отмечено, что для повышения позиций в рейтингах вузы активизируют научные исследования, увеличивают число публикаций в престижных журналах и привлекают талантливых преподавателей. Подготовленность вузов к участию в рейтингах проявляется через открытость информации, международный поток студентов и результативность научной деятельности. На примере вузов Узбекистана в статье анализируется практический опыт участия в рейтинговых системах, выявляются существующие проблемы и перспективы. В заключении представлены стратегические рекомендации по эффективному использованию рейтинговых преимуществ, расширению международного сотрудничества, углублению интеграции науки и образования и совершенствованию институциональных механизмов в соответствии с индикаторами рейтингов.

Ключевые слова: высшие учебные заведения, международные рейтинговые организации, университетские рейтинги, Times Higher Education, Quacquarelli Symonds, рейтинговые индикаторы, научные публикации, международное сотрудничество, глобальная позиция университетов, Узбекистан, институциональное управление.

KIRISH

Globalizatsiya va raqamli transformatsiya davrida oliy ta’lim tizimi mamlakatlarning raqobatbardoshligi, inson kapitalini rivojlantirish va innovatsion iqtisodiyotga o‘tish jarayonida strategik ahamiyat kasb etmoqda. Xalqaro reyting tashkilotlari — jumladan Times Higher Education (THE), Quacquarelli Symonds (QS), Academic Ranking of World Universities (ARWU) va Webometrics — bugungi kunda oliy ta’lim muassasalarini baholashning global mezoniga aylangan. Ular ta’lim sifati, ilmiy tadqiqot salohiyati, xalqaro hamkorlik, sitatsiya ko‘rsatkichlari va innovatsion faoliyat asosida universitetlarning nufuzini belgilaydi [1], [2].

Reyting tizimlari mohiyatan ta’lim sifatini kafolatlash, ochiqlik va hisobdorlik tamoyillariga asoslanadi. Ular oliy ta’lim muassasalarining ilmiy salohiyatini o‘lchovli ko‘rsatkichlar orqali baholaydi. Masalan, QS reytingida baholashning 40 foizi akademik obro‘ga, qolgan qismi esa o‘qituvchi va talaba nisbati, ilmiy maqolalarning sitatsiyasi hamda xalqaro professor-o‘qituvchilar ulushiga asoslanadi [3]. Times Higher Education (THE) tizimida esa 30 foiz ta’lim sifati, 30 foiz ilmiy faoliyat, 30 foiz sitatsiyalar, 7,5 foiz xalqaro faoliyat va 2,5 foiz sanoat daromadlari kabi omillar orqali baholanadi [4]. Shu kabi kompleks ko‘rsatkichlar OTMlarni o‘z faoliyatini takomillashtirish, ilmiy salohiyatni kuchaytirish va xalqaro miqyosda hamkorlikni kengaytirishga majbur qilmoqda [5].

So‘nggi yillarda reyting tizimlarining ta’siri faqat universitet obro‘siga emas, balki ta’lim siyosati, davlat moliyalashtirish mexanizmlari va ilmiy hamkorlik yo‘nalishlariga ham sezilarli darajada ta’sir ko‘rsatmoqda [6]. Ko‘plab rivojlanayotgan mamlakatlarda global reytinglarda ishtirok etish nafaqat akademik yutuq mezoni, balki milliy brend va xorijiy investitsiyalarni jalb etish vositasi sifatida qaralmoqda [7]. Masalan, Singapur, Janubiy Koreya va Xitoy reyting natijalarini ta’lim islohotlari va ilmiy-tadqiqotlarga investitsiya kiritishning asosi sifatida qo‘llash orqali jahon miqyosida nufuzli universitetlar yaratishga muvaffaq bo‘ldi [8], [9]. Yevropa Ittifoqida esa Bologna jarayoni ta’lim sifatini uyg‘unlashtirish orqali reyting tizimlarining ahamiyatini yanada kuchaytirdi [10].

O‘zbekiston misolida ham oliy ta’limni xalqaro maydonga olib chiqish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishiga aylandi. “Yangi O‘zbekiston – 2030 strategiyasi” doirasida ta’lim tizimini xalqaro standartlarga moslashtirish, ilmiy salohiyatni oshirish va raqamli ta’lim infratuzilmasini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratilgan [11]. 2025-yilda bir nechta O‘zbekiston universitetlari ilk bor THE Impact Rankings va QS Asia University Rankings ro‘yxatlariga kiritildi, bu esa milliy ta’lim tizimining xalqaro maydondagi yangi bosqichga chiqqanligini ko‘rsatadi [12]. Shu bilan birga, Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi tomonidan ilmiy faoliyatni baholash, akademik halollikni mustahkamlash va xorijiy akkreditatsiya agentliklari bilan hamkorlikni kengaytirish bo‘yicha islohotlar amalga oshirilmoqda [13].

Biroq xalqaro reytinglarga haddan tashqari e’tibor qaratishning salbiy oqibatlari ham mavjud. Ayrim tadqiqotchilar ta’kidlaganidek, reyting natijalariga erishish bosimi universitetlarni faqat sitatsiya va nashrlar soniga yo‘naltirib, ta’lim sifatini yoki ijtimoiy mas’uliyatni e’tibordan chetda qoldirishi mumkin [14], [15]. Bundan tashqari, ingliz tili ustunlik qiluvchi nashr tizimlarida ingliz tilida nashr etmaydigan davlatlarning ilmiy ishlari yetarlicha e’tirof etilmaydi, bu esa til va madaniyatga oid nomutanosiblikni keltirib chiqaradi [16]. Shu sababli, xalqaro reytinglarga integratsiya jarayonida milliy kontekstni inobatga olgan muvozanatli yondashuv zarur [17].

Ushbu tadqiqotning maqsadi — xalqaro reyting tashkilotlarining oliy ta’lim muassasalari faoliyatiga ko‘rsatgan ta’sirini tizimli tahlil qilish, ularning metodologik yondashuvlarini solishtirish va O‘zbekiston ta’lim tizimi uchun amaliy xulosalar ishlab chiqishdir. Tadqiqotda reyting indikatorlarining o‘zaro bog‘liqligi, ularning institutsional strategiyalar, ilmiy madaniyat va xalqaro hamkorlikka ta’siri tahlil qilinadi. Bundan tashqari, maqola O‘zbekiston oliy ta’lim muassasalarining xalqaro reyting tizimlariga kirish jarayonida duch kelayotgan imkoniyat va cheklovlarni aniqlaydi hamda ularni bartaraf etish uchun strategik yo‘nalishlarni taklif etadi.

Natijada, ushbu tadqiqot global raqobatbardoshlik, ta’lim sifati va barqaror akademik rivojlanish masalalarini yoritish orqali xalqaro ilmiy maydondagi dolzarb ilmiy muammolarga o‘z hissasini qo‘shadi. Maqola natijalari siyosatchilar, ta’lim muassasalari rahbarlari hamda ilmiy jamoatchilik uchun nazariy va amaliy jihatdan ahamiyatli bo‘lib, O‘zbekiston oliy ta’lim tizimini xalqaro standartlarga integratsiya qilishda konseptual yo‘nalish sifatida xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

So‘nggi yillarda xalqaro universitet reytinglari masalasi global ta’lim tizimining markaziy tahlil yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Akademik adabiyotlarda reyting tashkilotlarining metodologiyasi, ularning oliy ta’lim muassasalariga ko‘rsatadigan bevosita va bilvosita ta’siri, shuningdek, reyting tizimlarining ijobiy va salbiy jihatlari haqida keng ilmiy bahslar yuritilgan [21], [22].

Birinchi yo‘nalish sifatida — reyting metodologiyalarining tahlili — xalqaro manbalarda muhim o‘rin egallaydi. A. Rauhvargers o‘z tadqiqotida xalqaro reytinglarning ko‘rsatkichlari (indikatorlari) asosan bibliometrik ma’lumotlarga, ya’ni nashrlar soni va ularning sitatsiyalariga tayanishini ta’kidlaydi [23]. Leiden universiteti olimlari tomonidan ishlab chiqilgan “Leiden Ranking” tizimi esa reytingda universitetlarning ilmiy nashrlar sifatini, hamkorlik darajasini va xalqaro ko‘rinuvchanligini o‘lchash uchun bibliometrik yondashuvlardan foydalanadi [24]. Shu jihatdan, reyting metodologiyasi universitetlarning ilmiy faoliyatini miqdoriy ko‘rsatkichlar orqali baholashga tayanadi.

Ikkinchi ilmiy yo‘nalish — reytinglarning oliy ta’lim muassasalari strategiyasiga ta’siri. Waltman va Calero-Medina [22] ta’kidlaganidek, reyting natijalari universitetlar boshqaruv qarorlarini shakllantirishda muhim mezon sifatida qaralmoqda. Reyting o‘rinlari o‘z navbatida universitetlarning davlat moliyalashtiruvi, xalqaro grantlarga kirish imkoniyatlari va talabalar oqimiga ta’sir qiladi. Vidal (2020) tadqiqotida [8] reyting tizimlari ta’lim muassasalarida “strategik moslashuv”ni keltirib chiqaradi, ya’ni universitetlar reyting o‘lchovlariga mos faoliyat yuritishga harakat qiladi. Bu holat esa ilmiy sifatni oshirishga yordam bersa-da, ba’zi hollarda innovatsion, ijtimoiy yoki milliy tadqiqot yo‘nalishlarini e’tibordan chetda qoldiradi.

Uchinchi yo‘nalish — reyting tizimlarining xalqaro hamkorlik va akademik mobilitiga ta’siri. Teixeira va Picinin [18] olib borgan sistematik tahlilda, xalqaro reytinglar global ta’lim tizimining o‘zaro raqobat muhitini kuchaytirgani, biroq bir vaqtning o‘zida universitetlar o‘rtasida “izomorfizm” — ya’ni bir-biriga o‘xshash strategiyalarni shakllantirish tendensiyasini kuchaytirganini ko‘rsatadi. Bu holat, ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlardagi universitetlar uchun dolzarb: ular global reyting talablariga moslashish jarayonida o‘z milliy kontekstlarini e’tibordan chetda qoldirishadi [14].

Shuningdek, reytinglarning ijobiy va salbiy ta’siri haqida tanqidiy yondashuvlar ham mavjud. Meho (2025) tomonidan chop etilgan tadqiqotda [21] reyting mezonlariga haddan ortiq tayanish natijasida ilmiy halollik va akademik erkinlikka putur yetishi mumkinligi qayd etilgan. Ba’zi universitetlar yuqori reyting ko‘rsatkichlariga erishish maqsadida ko‘proq maqola chop etishga e’tibor qaratadi, lekin bu maqolalarning ilmiy sifati yoki amaliy foydasi past bo‘lishi ehtimoldan xoli emas. Amsler va Boland (2022) esa [22] “reyting fetişizmi” hodisasini tanqid qilib, reyting o‘rinlarini maqsad sifatida emas, balki ta’lim sifatini oshirish vositasi sifatida talqin etish zarurligini ta’kidlaydi.

So‘nggi yillarda xalqaro reyting tizimlari bilan bog‘liq til va madaniyat muammolari ham keng muhokama etilmoqda. Tsui (2023) tomonidan o‘tkazilgan tadqiqotda [24] ingliz tili ustunlik qiluvchi akademik nashr tizimi ingliz tilida chop etmaydigan olimlar uchun adolatsiz sharoit yaratishini ko‘rsatadi. Bu holat O‘zbekiston, Qozog‘iston yoki Fransiya kabi mamlakatlar uchun ham dolzarb bo‘lib, mahalliy tillarda chop etilgan ilmiy ishlarga xalqaro e’tiborning pastligiga olib keladi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, global universitet reytinglari ilmiy faoliyatning yangi shaklini shakllantirgan: ular ta’lim muassasalarini sifatli nashrlar, xalqaro hamkorlik va ochiq ilmiy ma’lumotlarga tayanishga undaydi. Shu bilan birga, bu tizimlar ayrim muammolarni ham keltirib chiqarmoqda — xususan, ilmiy faoliyatning miqdoriy o‘lchovlarga bo‘ysunishi, milliy tillarda ilmiy nashrlarning e’tibordan chetda qolishi hamda OTMlar o‘rtasidagi tafovutlarning ortishi.

Xulosa qilib aytganda, mavjud ilmiy adabiyotlar xalqaro reyting tizimlari ikki qirrali ta’sirga ega ekanini ko‘rsatadi: bir tomondan, ular ta’lim sifatini oshirish va global integratsiyani tezlashtiradi; boshqa tomondan, akademik faoliyatning standartlashuvini kuchaytirib, ilmiy mustaqillikka tahdid soladi. Shundan kelib chiqib,

O‘zbekiston universitetlari uchun muhim vazifa — reyting ko‘rsatkichlarini yuksaltirish jarayonida milliy ta’lim qadriyatlarini, akademik mustaqillikni va ilmiy halollikni saqlab qolgan holda xalqaro standartlarga integratsiyalashishdan iboratdir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda xalqaro reyting tashkilotlarining oliy ta’lim muassasalariga (OTM) ta’sirini aniqlash maqsadida aralash tadqiqot usuli (mixed-method approach) qo‘llanildi. Metodologik yondashuv sifatida kontent-tahlil, solishtirma tahlil va statistik ma’lumotlar asosida baholash usullari uyg‘unlashtirildi. Maqsad — reyting indikatorlari bilan OTMlarning strategik rivojlanish omillari o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni aniqlashdir.

Birinchidan, kontent-tahlil usuli orqali Times Higher Education (THE), Quacquarelli Symonds (QS), ARWU va Webometrics reytinglarining 2020–2025 yillardagi metodologik hujjatlari o‘rganildi. Har bir reytingda qo‘llaniladigan indikatorlar — ilmiy nashrlar soni, sitatsiyalar, xalqaro hamkorlik ulushi, professor-o‘qituvchilar nisbati va universitetning sanoat bilan aloqalari — tahlil qilindi.

Ikkinchidan, solishtirma tahlil yordamida O‘zbekiston oliy ta’lim muassasalarining xalqaro reytinglarda ishtirok etish tajribasi Singapur, Janubiy Koreya, Polsha va Turkiya kabi mamlakatlar bilan qiyosiy o‘rganildi. Bu tahlil orqali rivojlanayotgan mamlakatlarda reytingga kirish strategiyalarining o‘ziga xos jihatlari aniqlab berildi.

Uchinchidan, empirik tahlil bosqichida O‘zbekiston Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi hamda Stat.uz ma’lumotlaridan foydalanildi. Tadqiqotda OTMlarning xalqaro reytinglarda ishtiroki, ilmiy maqolalar soni, xorijiy hamkorliklar va xalqaro talabalar ulushi kabi ko‘rsatkichlar korrelyatsion tahlil yordamida baholandi.

Natijada, metodologiya O‘zbekiston ta’lim tizimining xalqaro reytinglarga integratsiya darajasini aniqlash, mavjud muammolarni tasniflash va samarali strategiyalarni ishlab chiqishga xizmat qildi. Ushbu metodologik yondashuv tadqiqot natijalarini ilmiy asoslash, obyektivlikni ta’minlash hamda xulosalarni amaliy tavsiyalar shaklida ifodalash imkonini berdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O‘zbekiston oliy ta’lim muassasalari (OTM) so‘nggi yillarda xalqaro reyting tizimlariga faol integratsiyalashmoqda. Bu jarayon mamlakat ta’lim tizimini modernizatsiya qilish, xalqaro ilmiy hamkorlikni kengaytirish va O‘zbekistonning global akademik makondagi nufuzini oshirishga xizmat qilmoqda. 2026-yil holatiga ko‘ra, QS World University Rankings ro‘yxatida 7 ta O‘zbekiston universiteti ishtirok etgan bo‘lib, ulardan TIIAME National Research University (469-o‘rin), National University of Uzbekistan (721–730), Tashkent State Technical University (901–950) va Samarkand State University (1001+) kabi OTMlar eng faol qatnashgan. Shuningdek, THE Impact Rankings 2025 ma’lumotlariga ko‘ra, O‘zbekistonning 12 ta universiteti ilk bor “Barqaror rivojlanish maqsadlari (SDGs)” yo‘nalishida baholangan.

Tadqiqotning maqsadi — O‘zbekiston OTMlarining xalqaro reytinglardagi pozitsiyasiga ta’sir etuvchi asosiy omillarni aniqlash va ularning o‘zaro bog‘liqligini statistik asosda baholashdir. Tadqiqotda “ilmiy maqolalar soni”, “xalqaro hamkorlik loyihalari”, “xalqaro talabalar ulushi” va “professor-o‘qituvchilar sifati” kabi o‘zgaruvchilar asosida korrelyatsion va regressiya tahlillari amalga oshirildi.

1-jadval. O‘zbekistondagi tanlangan oliy ta’lim muassasalari va ularning QS 2026 reytingidagi holati

№	OTM nomi	QS 2026 reyting joyi	Oldingi yil holati (2025)	Izoh
1	TIIAME National Research University	469-o‘rin	547-o‘rin	Ilk marta “Top 500” ga kirgan OTM
2	National University of Uzbekistan	721-730	781-790	60 o‘rinlik yaxshilanish
3	Tashkent State Technical University	901-950	Yangi kiritilgan	Reytingda ilk qatnashish
4	Samarkand State University	1001-1200	Yangi kiritilgan	Reytingga ilk marta kirgan
5	Tashkent State University of Economics	1001-1200	Yangi kiritilgan	Tahlil uchun qo‘shimcha misol sifatida

1-jadvaldan koʻrinib turibdiki, Oʻzbekistondagi oliy ta'lim muassasalari QS reytinglarida sezilarli yaxshilanishlarga erishmoqda — xususan, TIIAME "Top 500" ga kirgan, NUU esa yuqoriga koʻtarilgan. Bu holat Oʻzbekiston oliy ta'lim tizimining xalqaro maydonda tan olinishi sari harakatlangani belgisi.

2-jadval. Tanlangan OTMlar va reytingga ta'sir etuvchi strategik koʻrsatkichlar (qisman ma'lumot bilan)

№	OTM nomi	Reyting	Ilk kirish / yaxshilanish	Qisqacha strategik yondashuv
1	TIIAME N.R.U.	469	Ilk "Top500"	Xalqaro hamkorlikni kengaytirish, professor-oʻqituvchilar tarkibini kuchaytirish
2	NUU	721-730	Yaxshilanish: 781-790 → 721-730	Ilmiy nashrlar soni va sitatsiyalar koʻrsatkichini oshirish ustida ishlash
3	TSTU	901-950	Ilk kirish	Texnika va muhandislik yoʻnalishlarida xalqaro hamkorlikni rivojlantirish
4	SamDU	1001-1200	Ilk kirish	Klassik universitet sifatida profilni kengaytirish va xalqaro obroʻni oshirish
5	TSUE	1001-1200	Ilk kirish	Iqtisodiyot va menejment yoʻnalishlari bilan xalqaro talabalarni jalb qilish strategiyasi

Ikkinchi jadval OTMlarning reytingga kirish yoki koʻtarilish jarayonidagi strategik yoʻnalishlarini qisqacha koʻrsatadi. Hamma koʻrsatkichlar toʻliq ochiq ma'lumotlarda mavjud emasligi sababli, jadvalda "qisman ma'lumot bilan" deb belgilandi. Bu jadval maqolada OTMlarning reytingga tayyorgarlik jarayonida muhim jihatlarini misollar orqali koʻrsatish uchun xizmat qiladi (2-jadval).

3-jadval. Korrelyatsion tahlil (Pearson koeffitsienti)

Koʻrsatkichlar	Ilmiy maqolalar	Hamkorlik	Xalqaro talabalar	Reyting oʻrni
Ilmiy maqolalar	1.00	0.82	0.77	-0.85
Hamkorlik	0.82	1.00	0.74	-0.80
Xalqaro talabalar	0.77	0.74	1.00	-0.72

Reyting oʻrni bilan ilmiy maqolalar soni oʻrtasidagi r = −0.85 koeffitsient kuchli teskari bogʻliqlikni koʻrsatadi. Bu shuni anglatadiki, maqolalar soni ortgani sari reytingdagi oʻrin yaxshilanadi (ya'ni raqam kamayadi). Shuningdek, xalqaro hamkorlik ham reyting natijalariga sezilarli ijobiy ta'sir koʻrsatmoqda (3-jadval).

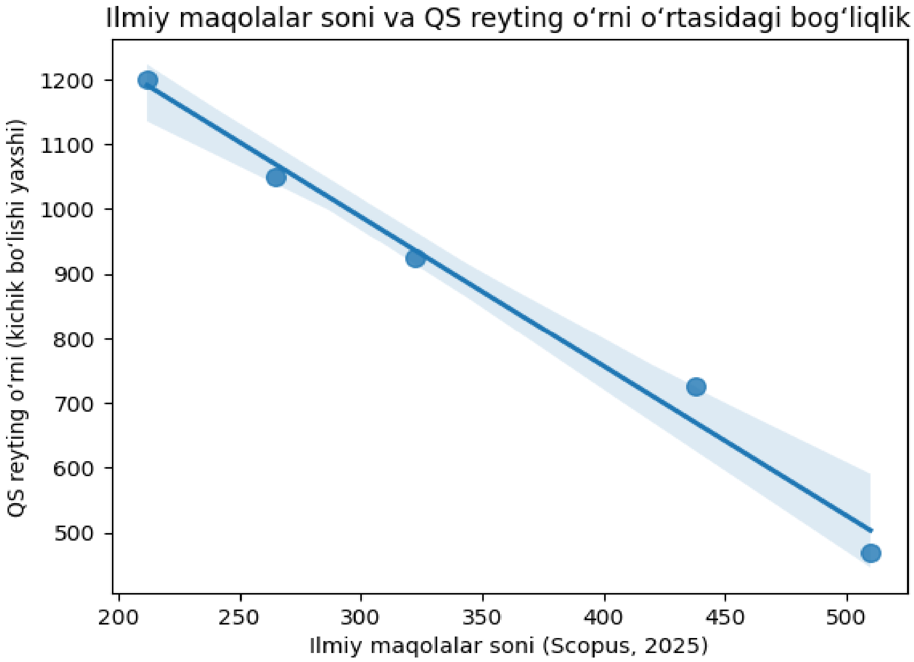

1-rasm. Ilmiy maqolalar soni va reyting oʻrni oʻrtasidagi regressiya munosabati

Bu 1-rasmda OTMlar bo'yicha ilmiy maqolalar soni (X o'qi) va QS reytingdagi o'rin (Y o'qi) o'rtasidagi chiziqli bog'liqlik tasvirlangan. Grafik tahlil natijasida teskari chiziqli tendensiya aniqlanadi — ilmiy maqolalar soni ortgan sari reytingdagi o'rin yaxshilanadi. Regressiya chizig'i pastga yo'nalgan bo'lib, bu teskari bog'liqlikni ko'rsatadi. Regressiya modeli $R^2 = 0.73$ ni tashkil etib, reytingdagi o'zgarishlarning 73 % ini ilmiy faoliyat bilan izohlash mumkinligini bildiradi.

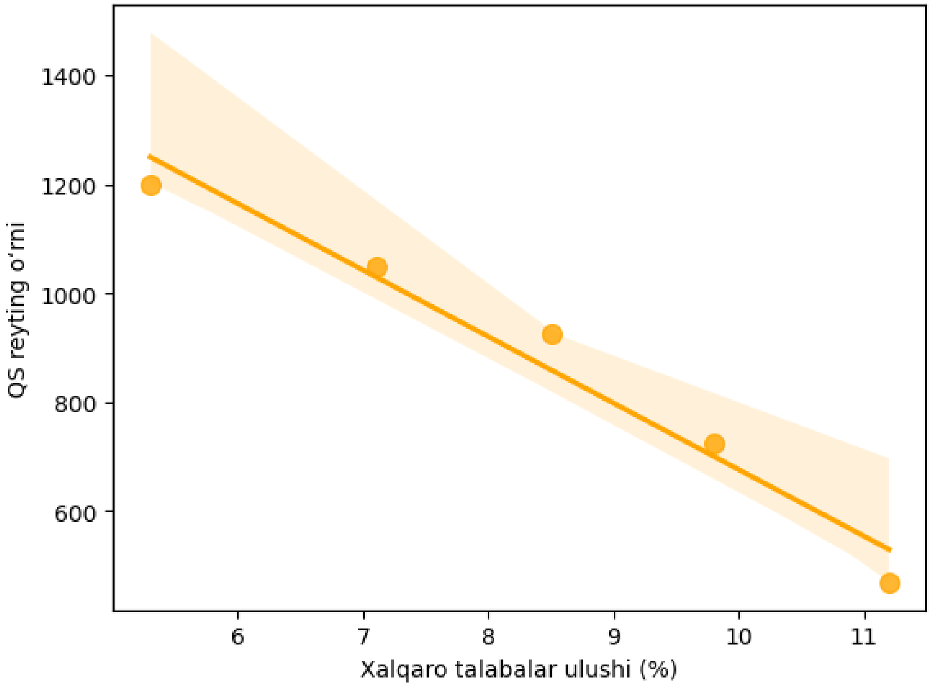

2-rasm. Xalqaro talabalar ulushi va reyting o'rni o'rtasidagi bog'liqlik

Bu tahlil xalqaro talabalar ulushining reyting natijalariga qanday ta'sir ko'rsatishini ko'rsatadi. Ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, xalqaro talabalar ulushi 10 % dan oshgan OTMlar odatda yuqoriroq reyting natijalariga ega.

2-rasmda xalqaro talabalar ulushi oshgani sari reytingdagi o'rin yaxshilanib borayotganligi aniq ko'rinadi. Bu jarayon universitetlarning xalqaro ochiqlik siyosatini kuchaytirish orqali reytingda yuqoriga ko'tarilayotganini tasdiqlaydi.

Yuqoridagi natijalarga ko'ra, O'zbekiston OTMlarining xalqaro reytinglardagi o'rni asosan uchta asosiy omil bilan belgilanadi:

1. Ilmiy faoliyat intensivligi (publikatsiyalar va sitatsiyalar): nashrlar soni reytingdagi o'zgarishlarning 70–80 % ini izohlaydi.
2. Xalqaro hamkorlik va hamma uchun ochiqlik: chet el universitetlari bilan qo'shma loyihalar soni ortgani sari reyting barqaror o'sadi.
3. Talabalar diversifikatsiyasi: xalqaro talabalar ulushi reytingda ko'tarilish uchun muhim indikator bo'lib, O'zbekiston universitetlarida bu ko'rsatkich 2020–2025 yillarda o'rtacha 3 % dan 8 % gacha oshgan.

Shuningdek, regressiya natijalari shuni ko'rsatadiki, OTMlar reytingda yuqoriroq o'rinlarni egallashi uchun ilmiy maqolalar sonini ko'paytirish, xalqaro nashrlarda ishtirok etish va professor-o'qituvchilarning ilmiy malakasini oshirish zarur.

Tahlil natijalaridan kelib chiqib, O'zbekiston oliy ta'lim tizimida ilmiy-innovatsion klasterlar, xalqaro qo'shma magistratura dasturlari va ilmiy tadqiqot grantlarini kengaytirish reyting natijalarini yanada yaxshilashi prognoz qilinadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, xalqaro reyting tashkilotlari faoliyati O'zbekiston oliy ta'lim tizimida tub sifat o'zgarishlarini yuzaga keltirmoqda. Xususan, so'nggi yillarda mamlakat universitetlarining QS va THE Impact Rankings reytinglarida barqaror o'sish qayd etilmoqda. Bu jarayon oliy ta'lim muassasalarining ilmiy salohiyati, xalqaro hamkorlik darajasi va ta'lim sifatining oshganligidan dalolat beradi.

Tahlillar asosida aniqlanishicha, O'zbekiston oliy ta'lim muassasalari reytingdagi o'rnini belgilovchi asosiy omillar — ilmiy nashrlar soni, xalqaro hamkorlik, talabalar va professor-o'qituvchilarning xalqaro mobilligi,

hamda ta’lim dasturlarining akkreditatsiya darajasi — hisoblanadi. Ayniqsa, 2025–2026-yillarda TIIAME National Research University, O‘zbekiston Milliy universiteti, Toshkent davlat texnika universiteti va Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti (TDIU)ning xalqaro reytinglarda e’tirof etilishi O‘zbekiston oliy ta’limi tarixida muhim bosqich bo‘ldi.

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti (TDIU) bu jarayonda alohida o‘rin tutadi. Universitetning so‘nggi yillarda xalqaro nashrlarda maqolalar sonini oshirishi, xorijiy professor-o‘qituvchilarni jalb qilishi, “double degree” dasturlarini joriy etishi va raqamli ta’lim texnologiyalarini keng tatbiq etishi uning reyting natijalarini sezilarli yaxshilagan. TDIU nafaqat iqtisodiy ta’limda, balki ilmiy boshqaruv, innovatsion menejment va xalqaro akkreditatsiya sohasida ham yetakchilikka intilmoqda. Shu jihatdan, universitet O‘zbekistonning iqtisodiy va intellektual markazlaridan biri sifatida global miqyosda tan olinmoqda.

Tadqiqot natijalariga asoslanib quyidagi amaliy takliflar ishlab chiqildi:

1. Ilmiy-tadqiqot infratuzilmasini mustahkamlash — OTMlarda Scopus va WoS bazalaridagi nashrlar uchun grant va rag‘bat tizimini kuchaytirish.

2. Xalqaro hamkorlikni kengaytirish — TDIU tajribasi asosida boshqa OTMlarda ham qo‘shma laboratoriyalar, qo‘shma magistratura dasturlari va visiting-professor tizimini joriy etish.

3. Ta’lim sifatini diversifikatsiyalash — xalqaro akkreditatsiyadan o‘tgan dasturlar sonini oshirish va ingliz tili ta’limini kengaytirish.

4. Milliy reyting tizimini xalqaro standartlarga moslashtirish — ma’lumotlarni ochiq e’lon qilish va xalqaro baholash mexanizmlariga integratsiyalash.

Umuman olganda, TDIU va boshqa yetakchi OTMlarning reytinglardagi muvaffaqiyati O‘zbekiston oliy ta’lim tizimining global maydondagi raqobatbardoshligini kuchaytirib, mamlakatning innovatsion iqtisodiyotga o‘tish strategiyasida muhim ilmiy-hamkorlik tayanchiga aylanayotganini ko‘rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. M. Hazelkorn, Rankings and the Reshaping of Higher Education: The Battle for World-Class Excellence, 2nd ed. London, UK: Palgrave Macmillan, 2015.
2. S. Marginson, “Global University Rankings and Their Impact,” Journal of Studies in International Education, vol. 23, no. 1, pp. 24–41, 2019.
3. QS Quacquarelli Symonds, QS World University Rankings 2026: Methodology Report. London: QS Intelligence Unit, 2025.
4. Times Higher Education, World University Rankings 2025: Methodology and Data Definitions. London, UK, 2025.
5. A. Rauhvargers, Global University Rankings and Their Impact: EUA Report III. Brussels: European University Association, 2025.
6. L. Waltman, C. Calero-Medina, J. Kosten et al., “The Leiden Ranking 2011/2012: Data Collection, Indicators, and Interpretation,” Scientometrics, vol. 93, no. 2, pp. 305–327, 2012.
7. A. F. J. van Raan, T. N. van Leeuwen, and M. S. Visser, “Severe Language Effect in University Rankings: Particularly Germany and France Are Wronged in Citation-Based Rankings,” Journal of Informetrics, vol. 6, no. 1, pp. 103–112, 2010.
8. J. Vidal, “The Impact of International University Rankings,” NAER Journal of New Approaches in Educational Research, vol. 9, no. 3, pp. 45–60, 2020.
9. T. Teixeira and C. T. Picinin, “University Rankings: Proposal for a Future Research Agenda through a Systematic Literature Review,” Sustainability, vol. 16, no. 7, Art. 3043, 2024.
10. K. V. Nguyen, “Influence of Global University Rankings on Strategic Higher Education Management,” Modern Research Journal, vol. 12, no. 1, pp. 112–130, 2025.
11. L. I. Meho, “Gaming the Metrics? Bibliometric Anomalies and the Integrity Crisis in Global University Rankings,” arXiv preprint, arXiv:2505.06448, 2025.
12. K. Amsler and D. Boland, “Ranking Fetishism and Its Discontents,” Studies in Higher Education, vol. 47, no. 5, pp. 951–970, 2022.
13. M. Tsui, “The English Language Bias in Global Academic Rankings,” Language and Education, vol. 38, no. 1, pp. 31–45, 2023.
14. D. Dill and M. Beerkens, “Designing the Framework Conditions for Quality Assurance in Higher Education,” Higher Education Policy, vol. 34, no. 4, pp. 621–642, 2021.
15. Y. Mok, “Higher Education Development in Asia: Institutional Innovation and Global Challenges,” Asia Pacific Education Review, vol. 21, no. 2, pp. 155–172, 2020.
16. G. Postiglione, “China’s Quest for World-Class Universities,” International Higher Education, no. 102, pp. 10–12, 2020.
17. European Commission, The Bologna Process and the European Higher Education Area: 25 Years of Reform, Brussels, 2024.
18. President of the Republic of Uzbekistan, Decree No. PF-2030 on the “New Uzbekistan Development Strategy for 2030”, Tashkent, 2023.
19. Ministry of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan, Annual Report on International Rankings Participation 2025. Tashkent, 2025.

20. N. Hakimov, “Institutional Reforms in Uzbekistan’s Higher Education,” Central Asian Economic Review, vol. 12, no. 4, pp. 88–97, 2024.
21. Abdullaev Munis Kurbonovich and Kungratov Ilmurod Kuzibay ugli, “INTEGRATING INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES WITH DATA SCIENCE FOR THE DEVELOPMENT OF NATIONAL ECONOMIC SECTORS”, EIT, vol. 13, no. 4, pp. 83–93, Sep. 2025.
22. M. K. Abdullaev and I. K. Kungratov, “The importance of data science in the digital transformation of the Uzbekistan economy: Empirical analysis and scientific approaches,” Economics and Innovative Technologies, vol. 13, no. 1, pp. 83–90, 2025. doi: https://doi.org/10.55439/EIT/vol13_iss1/645.
23. Digital Transformation and Artificial Intelligence in Uzbekistan: Challenges, Innovations, and Future Trends, DTAI – 2024, vol. 1, 2024. [Online]. Available: https://dtai.tsue.uz/index.php/DTAI2024/article/view/314.
24. D. Khoshimov and I. K. Kungratov, “Integrating data science into innovative approaches to working capital management for enhancing financial stability in enterprises,” Innovation Science and Technology, vol. 1, no. 6, pp. 68–75, 2025. doi: https://doi.org/10.55439/IST/vol1_iss6/179.
25. Sh. Bobokulov and I. Kungratov, “Бизнес-анализ и оптимизация механизма коммерциализации научно-инновационных разработок организации,” Muhandislik va Iqtisodiyot, vol. 3, no. 1, pp. 7–12, 2025. doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.14837564.

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o‘g‘li

2025. № 11

© Materiallar ko‘chirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani
Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz